

LBRIS

We know
books

Aristotel

Statul atenian

Editura ANTET REVOLUTION

se sfiște să tragă toate concluziile – se răzbună parcă și pe autorul ei. Căci cugetătorul „specialist”, care studiază așa de sistematic mecanismul constituțiilor și al vieții popoarelor, ajunge la construcția unui stat în care te înăbuși – imposibil și nerealizabil – din pricină că izvorăște din o concepție prea îngustă. Discipolul său, care era numai Alexandru Macedon, fără să fie filosof, lăsându-se în materie politică inspirat de intuiția lui justă, care nu voia să-i considere pe barbari ca ființe inferioare elenilor, ci încerca – nesocotind sfaturile maestrului său – să facă o grandioasă sinteză politică între Est și Vest, era pe drumul adevărat și fatal al evoluției ineluctabile.

întregime (erschöpfend) adevăratele competențe. Căci mintea simplă, neînvățată și nestudiată, cât și intuiția omului care se luptă cu realitatea vie, prinde multe lucruri ce scapă „expertului oficial”. Se pare, deci, că, cel puțin în această privință, tot are o fărâmă de dreptate Aristotel, împotriva lui Gustave le Bon, Carlyle, Nietzsche și alții.

Statul atenian*)

Cap. I

(În urma acușării formulate de Myron), fură aleși din familiile cele mai nobile (trei sute) de jurați ca să judece (nelegiuirea Alcmeonizilor față de partizanii lui Kylon). Ei găsiră vinovați de nelegiuire (pe Alcmeonizi¹⁾ care împreună cu neamul lor

* Traducerea e făcută după ediția Kaibel-Wilamowitz (1898) și ed. Budé (1922) de G. Mathieu și B. Haussoulier.

1. Evenimentul e povestit de Tucidide în Cartea I, Capitolul 126: „În vechime era un atenian, Kylon, învingător la jocurile olimpice, om de familie nobilă și cu multă trecere. El era ginerele lui Theagene din Megara care în vremea aceea era tiranul Megarei. Acestui Kylon, pe când consulta oracolul de la Delfi, zeul i-a răspuns să ocupe Acropolea Atenei, la cea mai mare serbare a lui Jupiter. El luă ceva trupe de la socru său, și, recrutând și pe prietenii care se lăsară înduplecați de el, ocupă Acropolea Atenei, în timpul serbărilor olimpice, cu gând să se facă tiran. El își închipuise că acestea erau sărbătorile cele mai mari ale lui Jupiter, mai ales pentru el care învinsese la jocurile olimpice. Însă nu se gândise dacă într-adevăr fusese vorba de cea mai mare serbare pentru Atica sau de aiurea, și nici oracolul nu-i spusese nimic împede în această privință. Căci și la Atena se celebrează o serbare, Diasiile, numită de asemenea cea mai mare serbare a lui Zeus Melichios, în timpul căreia se aduc zeului jertfe în afara incintei zidurilor orașului, de către cei mai mulți, nu animale ci niște colaci cum se obișnuiește în aceste părți. Încredințat însă că el a ghicit adevăratul înțeles al (oracolului), s-a apucat de sus-numita întreprindere. Când însă ateniienii prinseră de veste, veniră cu toții de la țară în ajutorul cetății, și asediaseră pe (îndrăzneți). După câțva timp, plictisindu-se de acest asediu (care dura prea mult), cei mai mulți dintre ei plecară (pe acasă), și dădură celor nouă arhonti – care atunci întruneau în mâna lor mai toate atribuțiile de căpetenie în girarea afacerilor statului – puteri depline să se ocupe de paza celor împresurați și să ia toate măsurile pe care le-ar crede ei de cuviință. Partizanii lui Kylon, astfel asediați, ajunseră într-o situație foarte critică din pricina lipsei de merinde și de apă, așa că Kylon și fratele său își găsiră scăparea în fugă, iar ceilalți fiindcă sufereau de lipsuri, și unii dintre ei începuseră chiar să moară de foame, se așezară ca suplicanți pe altarul (Atenei) din Acropole. Ateniienii, care erau însărcinați cu paza lor, văzând că unii dintre ei mureau în templu, le spuseră să iasă de acolo, făgăduind că n-or să le facă nici un rău. (Dar ei nu se ținură de cuvânt) ci îi duseră mai la o parte și îi uciseră. Ei luară viața chiar aceluia care căutau un refugiu (ale altareile zeitelor venerabile (ale Funiilor-Eumenidelor) și de aceea fură numiți, ei împreună cu urmașii lor „pângăriți de nelegiuire” și „vinovați față de zeită (Atena)”. E adevărat că ateniienii urmăriri pe acești vinovați, de asemenea și spartanul Cleomene, cu ajutorul ateniienilor răsculați, alungând pe cei vii și punând să se dezgroape și să se arunce oasele morților. Mai târziu ei se întoarseră însă în oraș, și neamul lor trăiește și până azi în Atena”.

După alții ni se spune însă că și Kylon a fost ucis în timpul acestor tulburări. Cum acesta se bucura totuși de simpatie în anumite cercuri, și deoarece crima

fură osândiți la surghiun veșnic, și chiar oasele celor căzuți în luptă fură scoase din morminte și aruncate peste graniță. Apoi Epimenide cretanul purifică orașul (prin ceremonii religioase).

Cap. II

După aceea izbucni o răscoală a poporului împotriva aristocraților. Răscoala ținu multă vreme. Pricina ei era constituția oligarhică – în vigoare pe atunci pretutindeni – pe temeiul căreia săracii împreună cu femeile și copiii lor erau robiți celor bogați, purtând numele de clăcași și șesari – căci a șasea parte din recoltă era răsplata lor pentru munca pe care o făceau pe moșiile bogaților. Tot pământul era atunci în mâna câtorva.

Dacă nu puteau plăti la vreme, clăcașii cât și copiii lor intrau în stăpânirea proprietarilor, pentru că până la Solon – care cel dintâi a luat apărarea intereselor poporului – datornicul era răspunzător cu persoana lui și alor săi, de neplata datoriei.

Această stare de robie – care era consfințită de constituție – apăsa foarte greu asupra norodului. Acesta era, însă, întăritat și de multe alte neajunsuri, căci nu avea de fapt nici un drept.

Cap. III

Vechea constituție înainte de Dracon era alcătuită astfel: toate slujbele erau în mâna celor de neam sau cu avere. Slujbele erau la început pe viață, pe urmă, pe zece ani. Cele mai însemnate și cele mai vechi erau acelea ale „Regelui“, ale căpitanului oștilor (polemarhul) și ale arhontelui. Dintre ele, cea mai veche era slujba „Regelui“, căci așa o apucase lumea (din străbuni); apoi cea a polemarhului, care a luat ființă pentru că unii dintre „regi“ se dovediseră nedestoinici la război (de aceea și puseseră pe Ion în slujba aceasta, când i-a încolțit nevoia³); pe urmă, cea a arhontelui, despre care cei mai mulți spun că a fost înființată în timpul regelui Medon, iar alții, în timpul lui Akastos. Aceștia din urmă aduc ca probă faptul că cei nouă arhonți jură jurământul din timpul lui Akastos, pentru că, zic ei, în timpul

împotriva zeilor mărise înverșunarea poporului împotriva aristocraților, aceștia se văzură nevoiți să numească o comisie de 300 de nobili, ce condamnă la surghin pe vinovați care făceau mai ales parte din neamul Alcmeonizilor“. (Vezi și Wilamowitz, *Aristoteles und Athen II*, 55).

2. În timpul războaielor în urma cărora atenienii au cucerit Eleusis. (Apolodor, *Bibl. Hist.*, I, 7).

domniei acestuia, Codrizii, în schimbul darurilor primite, au cedat drepturile lor arhontelui.

Oricum o fi, lucrul prezintă puțină însemnătate. O dovadă, însă, cum că arhontatul e cea mai nouă slujbă, stă și în aceea că arhontezele nu se ocupă de jertfele (moștenite din vechime), ca „Regele“ și polemarhul ci (se mărginește numai să-și exercite) noile atribuții. Slujba aceasta a căpătat oarecare importanță tocmai prin aceste adausuri.

Thesmotheții (făcătorii de legi) au fost înființați mult mai târziu, într-o vreme când slujbele erau anuale, căci numai așa se explică, cum din cei nouă arhonți numai thesmotheții erau aleși doar pe un an. Ei aveau însărcinarea să păstreze textul legilor și să-l pună la îndemâna celor ce aveau să se judece.

Aceasta e ordinea în care au fost înființate sus-numitele slujbe. Cei nouă arhonți nu stăteau la un loc. La dispoziția „Regelui“ se pusese așa-numitul Bucoleion, în vecinătatea prytaneului (dovadă: în clădirea aceasta⁴), până în zilele noastre are loc împreunarea în căsătorie⁵ a soției „regelui“ cu Dionysos); arhontezele stă în Prytaneu, iar polemarhul în Epilykion, care la început se numea Polemarheion, și doar mai târziu, după ce polemarhul Epilykios a restaurat-o și împodobit-o, a căpătat numele de Epilykion. Thesmotheții rezidau în Thesmothetion.

În timpul lui Solon, toți arhonții se întruneau în Thesmothetion. Ei aveau dreptul să dea, în pricinile pe care le cercetau, o hotărâre definitivă, și nu ca astăzi, să cerceteze chestiunea doar în prealabil.

Atât privitor la slujbele (sus-numite). Sfatul Areopagiților avea însărcinarea să facă să se respecte legile și obiceiul, și el întrunea în mâna sa mai toată puterea administrativă din stat; el avea dreptul să aplice pedepse și amenzi celor care încălcau ordinea. Areopagiții erau aleși dintre foștii arhonți, care toți erau din familii de seamă sau cu avere. De aceea ea a rămas singura slujbă pe viață.

3. La sărbătoarea Anthesteriilor, în seara zilei de 11 Anthesterion (Februarie), se depunea în Bucoleion statuia de lemn a lui Dionysos, în tovărășia căruia trebuia să petreacă toată noaptea Basilinna (soția arhontelui rege-basileus) spre a celebra căsătoria mistică cu zeul. V. Mommsen. *Feste der Statdt Athen*, pag. 393.

4. Bucoleion.

Cap. IV

Așa se înfățișa prima constituție. Puțin după aceea, sub arhontatul lui Aristaiimos veni Dracon cu noua lui legiuire care aducea următoarele modificări: exercitarea drepturilor politice se rezerva celor care posedau un echipament de război. Arhonții și chestorii se alegeau dintre aceia care aveau o avere de cel puțin zece mine (o mie de drahme), negrevată de nici o datorie. Celelalte slujbe mai mici erau rezervate celor care dispuneau de o armură. Comandanții militari (ai infanteriei) și generalii de cavalerie erau recrutați din cei care posedau o avere negrevată, de cel puțin o sută de mine, și care aveau fii legitimi, nu mai mici de zece ani.

Atât comandanții militari cât și generalii de cavalerie (strategii și hiparhii) sunt responsabili față de prytanii, de strategii și hiparhii anului precedent până la darea socotelilor, însă capătă (de la aceia pentru care sunt responsabili)⁵⁾, patru garanți din clasa strategilor și hiparhilor.

Consiliul (senatul) era alcătuit din patru sute unu membri aleși dintre cetățenii cu drepturi depline. Și la această slujbă și la celelalte sunt aleși (prin tragere la sorți) numai cei trecuți de treizeci de ani. Un cetățean nu poate fi ales de două ori în același post, până ce acesta n-a fost ocupat pe rând de toți ceilalți cetățeni: numai după aceasta poate fi reales în același post. Cel care lipsește de la o ședință a consiliului sau a adunării poporului trebuie să plătească o amendă: cei din clasa întâi, (cu cinci sute de mine avere), trei drahme; cei din clasa cavalerilor, două, și cei din clasa a treia, a micilor proprietari (a zeugiților⁶⁾) o drahmă.

Areopagul era dator să vegheze la respectarea legilor, și să ia seama ca fiecare slujbaș să-și îndeplinească slujba conform legii. Cel nedreptățit avea dreptul să introducă o plângere în fața Areopagului, indicând legea care a fost încălcată în cazul lui.

Împrumuturile erau garantate cu persoana (și libertatea) debitorului, cum am spus, iar pământul (tot) era în mâna câtorva.

Cap. V

Această stare de lucruri în stat, cât și robia în care oligarhia

5. V. Wilamowitz, Aristot und Aten, I, 86.

6. Cetățenii care au numai o pereche de boi.

ținea poporul, făcu pe acesta să se revolte împotriva aristocraților. Lupta a fost înverșunată și a durat multă vreme, până ce amândouă partidele de comun acord aleseră pe Solon, ca arbitru și arhonte și îi încredințară orânduirea constituției, îndemnat de elegia acestuia, care începe cu cuvintele:

Știu, și sufletu-mi plin de durere-i când văd eu pe cel mai
Vechiu al Ioniei trib, dând tot mereu înapoi,

și în care el apăra față de ambele partide adverse și discuta punctul de vedere al unuia și al celuilalt partid, pentru ca după aceasta să le îndemne pe amândouă să pună capăt rivalității existente. Prin talentul și prin influența de care se bucura, el sta alături de cele mai marcante personalități, însă după naștere și situație (avere), el aparținea burgheziei, precum mărturisește însuși atât în alte părți cât și în următoarele versuri, în care sfătuiește pe bogați să nu se lăcomească.

Voi care sunteți sătui de bunuri nenumărate
Astămpărați-v-acum sufletul vostru trufaș,
Vă cumpătați lăcomia fiindcă nici vouă chiar toate
N-or să vă meargă în plin, nici noi bătuți nu ne-om da.

El arunca întotdeauna pe cei bogați vina discordiilor dintre partide, precum și la începutul poeziei el spune că se teme de „lăcomia de avere (filarghiria) și trufie”, pe când el le consideră ca pricinile urii care exista (între cele două clase sociale).

Cap. VI

Ajungând (cu învoiala ambelor partide) stăpânul situației, el eliberă poporul (de jos, din lanțurile mizeriei), atât în timpul său cât și pentru viitor, desființând legea care obliga pe debitor să răspundă de plată cu propria lui persoană. El veni cu legi noi și șterse datoriile atât către stat cât și către particulari, operație care se numește „descărcare”⁷⁾, ca și cum adică, prin asta (datornicii) și-ar scutura povara (de pe umeri). Din pricina acestor măsuri au și început unii să-l calomnieze. Solon, înainte de a face operația sus-numită, a comunicat planul său câtorva cunoscuți, care s-au folosit de această comunicare ca de o stra-

7. Azi i-am zice conversiune.

tagemă (spre a se îmbogăți). Asta e versiunea democratică. Dușmanii lui, însă spre a-l bârni, spun că și el s-a împărtășit din această afacere. Este sus-numiții cunoscuți, (aflând că datorile au să se șteargă), s-au împrumutat și au cumpărat moșii foarte întinse, așa că peste puțin timp, după „descărcare”, au ajuns oameni bogăți. Și aceștia sunt, zice-se, străbunii celor care se laudă azi cu vechimea averilor lor. Oricum e mai verosimilă versiunea democratică. Nu e de crezut ca omul care în toate privințele s-a arătat așa de moderat și dezinteresat încât, având puțința să ajungă tiranul statului îngenunchind partidele la picioarele lui, a preferat să-și atragă ura lor, a amândurora, tocmai pentru că a pus virtutea și binele statului mai presus de interesul său personal, nu e de crezut, zic, ca un astfel de om să se fi mândrit în niște lucruri așa de meschine și nedemne. Că a avut în mână o putere dictatorială, și că a întrebuițat-o spre a vindeca rănilile statului, ne-o dovedește și situația pe atunci critică a statului, o spune și el adesea în poeziile lui, și ne-o confirmă toți contemporanii. Așa că învinuirea de care e vorba trebuie socotită ca lipsită de temei.

Cap. VII

El a dat statului o constituție și legi noi; legile lui Dracon au intrat în desuetudine, afară de cele relative la omor. Noile legi fură scrise pe niște table de lemn și puse în stoa (porticul) regală: apoi toți cetățenii fură puși să jure că le vor respecta. Cei nouă arhonți prestară jurământul pe piatra (din agora) și se obligară să dăruiască (divinității) o icoană de aur, în caz când vor încălca vreuna din aceste legi. Jurământul acesta îl prestează ei și în ziua de azi. El a declarat legile sale valabile pentru o sută de ani, și pe baza lor întemeie constituția astfel:

Servindu-se de cens, criteriul care fusese utilizat și mai înainte, el împărți pe cetățeni în patru clase: în pentacosiomedimni⁸, în cavaleri, mici proprietari, și muncitori cu palmele. Îndreptățirea de a ocupa slujbe în stat o rezervă el numai celor trei dintâi clase, hotărând ca importanța slujbei ocupate, de exemplu: arhonte, vistiernic, adjudicator public, director de închisoare, prelevator al cheltuielilor judiciare etc. – să fie în raport cu averea candidatului. Clasa a patra avea numai dreptul să voteze în adunarea poporului și în tribunalele populare.

8. Un medim, e o jumătate de hectolitru.

În prima clasă se situau aceia care scoteau de pe moșia lor o recoltă de cel puțin cinci sute de medimne, fie de lucruri lichide (vin, untdelemn), fie solide; în clasa cavalerilor erau socotiți cei care aveau o recoltă de trei sute de măsuri sau, precum spun unii, cei care sunt în stare să întrețină un cal. Ca dovadă aduc numele clasei (cavalerii-călăreți), provenit denumirea animalului (calul), cât și darurile votive ale celor vechi. Într-adevăr, pe acropole se găsește chipul unui oarecare atenian cu inscripția următoare:

Antemion l-a-nchinat zeilor, când a ieșit
Din al palmașilor cin, de s-a făcut cavaler.

Lângă chipul lui e înfățișat un cal, care arată – precum mi se spune – chiar rangul său de cavaler. Cu toate acestea e mai plauzibil să credem că și clasa cavalerilor se recruta după același criteriu ca și a pentacosiomedimnilor, adică după numărul de măsuri la care se ridica recolta. Clasa micilor proprietari era alcătuită din aceia care făceau o recoltă de două sute de măsuri⁹, atât de produse lichide cât și solide. Restul alcătuia clasa lucrătorilor, care nu aveau dreptul să ocupe nici o slujbă. De aceea chiar astăzi, când un lucrător care candidează la vreo slujbă, e întrebat din ce clasă face parte, nu-i vine să spună că face parte din clasa lucrătorilor.

Cap. VIII

Funcționarii se recrutau prin tragere la sorți dintr-o listă de candidați pe care îi prezenta fiecare ginte¹⁰. Astfel în vederea alegerii celor nouă arhonți, fiecare ginte alegea zece (candidați), și din (totalul acestor candidați prezentați de toate gintele – patru la număr) se trăgeau la sorți cei nouă arhonți. De aici a rămas și până azi obiceiul ca fiecare district să aleagă zece candidați, și apoi dintre aceștia să se facă tragerea la sorți. Și nu oricine putea să fie tras la sorți, ci el era rezervat doar unor anumite clase (de contribuabili). Dovadă e legea relativă la intențenți – în vigoare până azi, – lege care prescrie ca intențen-

9. Un vagon de cereale.

10. nb(0, pe care mai jos o s-o traducem prin cuvântul „district“ pentru că de la Clistene încoace, ea nu mai era decât o unitate geografică administrativă, nu o unitate istorică bazată în mare parte pe legături de neam, familie și conducere, cu un cuvânt, o ginte.

ții să se tragă la sorti dintre pentacoșiomedimni. Acestea sunt noile legi ale lui Solon, relative la cei nouă arhonți. Mai înainte Areopagul convoca și numea pe câte un an pe cei pe care îi socotea cei mai apti pentru diferitele posturi, iar aprecierea lui era suverană.

Gințile erau tot patru la număr, ca mai înainte, și fiecare își avea „regele” ei¹¹). Fiecare ginte era împărțită în câte trei treimi și în douăsprezece căpitanate. Acestea erau conduse de „căpitani”, care aveau atribuția să strângă dările și să ia seama ca ele să acopere cheltuielile făcute (de stat?). De aceea adesea întâlnim în legile din timpul lui Solon, care azi nu mai sunt în vigoare, expresiile: „căpitani au să strângă dările” și „plata să se acopere din casa căpitanatului”.

Consiliul l-a alcătuit (Solon) din patru sute de membri, câte o sută din fiecare ginte. Areopagul era însărcinat de el cu paza legilor (sale). (Acest matur carp) în calitatea lui de paznic al constituției, avusese și mai înainte sub supravegherea sa majoritatea manifestărilor politice cele mai importante, iar pe cei care nu respectau legile, îi pedepsea după cum credea de cuviință, sau îi punea la amendă, pe care o depunea în trezoreria statului fără să menționeze în scris proveniența ei. Tot el judeca pe cei care atentau la siguranța noii forme de stat, după noua procedură introdusă de Solon în instruirea delictelor politice. Fiindcă acesta, însă, făcuse constatarea că în timp ce statul e înfierbântat de lupte politice, unor cetățeni, din indiferență (sau tembelism), le place să lase lucrurile a merge în voia lor (fără să intervină), a făcut o lege specială pentru ei, anume că, cetățeanul care, în timpul unei tulburări civile, nu se declară pentru un partid și nu-i dă ajutor la rigoare chiar cu armele, să fie despuiat de onoruri și scos din rândul cetățenilor.

Cap. IX

Astfel orându-i el diferitele autorități. Constituția lui Solon prezenta trei trăsături și anume: cea dintâi și cea mai importantă este desființarea împrumutului garantat cu persoana debitorului; a doua, dreptul acordat oricărui cetățean de a se constitui în fața instanțelor ca apărător al celor nedreptățiți, și a treia – care se spune că de fapt a fost și sursa principală a puterii

11. Un fel de staroste.

democrației – e dreptul de a apela (de la orice hotărâre a unei autorități) în fața tribunalului popular, căci poporul, ajungând stăpân pe vot¹²), ajunge stăpân pe Constituție. Apoi, cum legile n-au fost întotdeauna redactate în limbajul cel mai clar și cel mai simplu, – cum e de exemplu cazul legii despre moșteniri și moștenitoare unice – e natural ca să se ivească divergențe în interpretarea lor, și în acest caz numai tribunalul poporului are dreptul să dea o interpretare (obligatorie), atât în procesele publice cât și cele private.

S-a emis părerea că această redactare obscură a legilor a fost intenționată, pentru ca să se dea poporului posibilitatea de a o interpreta (suveran) în ultima instanță. Dar e mai probabil că pricina a fost că Solon nu a putut găsi peste tot formularea cea mai fericită, căci, nu e drept să judecăm intenția legiuitorului după procedura în vigoare acum, ci (mai degrabă) după toată activitatea lui politică.

Cap. X

În legile lui, astea sunt – pare-se – inovațiile cele mai favorabile democrației, însă chiar mai înainte de a le legifera el a realizat ștergerea datoriilor și a procedat la mărirea etalonului monetar, cât și a etalonului de măsuri și greutateți. Căci în timpul lui s-au introdus măsuri (de lungime mai mari decât cele fidonice¹³), iar mina care mai înainte avea o greutate de șaptezeci de drahme, se împlini până la o sută. Vechiul etalon fusese dubla-drahmă. Tot în acest fel, luând ca punct de plecare noua monedă (mina), stabili în sistemul de greutateți că un talant trebuie să cântărească șazeci și trei de mine, iar (cele trei) mine se împărțiră staterelor și apoi celorlalte subdiviziuni (monetare).

Cap. XI

După ce așeză constituția pe bazele sus-arătate, Solon începu să fie supărat de unii cu întrebări, de ceilalți, cu muștrări relativ la legile sale. Nevoind nici să-și schimbe opera abia începută, nici să se expună dușmăniei concetățenilor săi – lucru care s-ar fi întâmplat în chip inevitabil dacă el ar fi rămas

12. E vorba aici de votul pe care cetățenii îl au ca jurați în diferitele instanțe populare V. Wilamowitz, Aristot, und Athen, I, 205.

13. Feidon din Argos, tiran din sec. al VII-lea care a creat un nou sistem de măsuri și monede.

Între ei și n-ar fi vrut să-i satisfacă, se hotărî să întreprindă o călătorie în Egipt, ca să facă comerț și să vadă lumea, și răs-pândi vorba că n-are să se întorcă decât peste zece ani, căci n-are rost să rămână în țară și să-și explice propriile sale legi cetățenilor, care n-au decât să se țină de litera lor. La hotărârea lui contribuia și faptul că mulți dintre aristocrați nu-i puteau ierta desființarea datoriilor, iar cele două partide se răciseră cu el, fiindcă noua constituție nu corespundea așteptărilor lor. No-rodul sperase că el o să le împartă toate moșiile, iar nobilii, că o să readucă situația exact la vechea formă aristocratică, sau, în orice caz, foarte puțin schimbată.

Solon rezistă și la influențele unora și ale celorlalți. Deși avea posibilitatea să ajungă tiran, dacă s-ar fi sprijinit pe unul din cele două partide, el preferă să-și atragă mânia amânduror partidelor, numai spre a-și salva țara și a da sistemul de legi pe care îl credea el cel mai nimerit.

Cap. XII

Că lucrurile s-au petrecut astfel, sunt toți de acord, și despre ele pomenește și el în următoarele versuri:

Dat-am norodului slavă atâta cât i se cuvine;
Cinstea lui n-o am știrbit, nici n-am sporit-o prea mult.
Și-am procedat așa fel ca cei bogați și puternici
Să nu mai poată păși peste al legii hotar.
Nici pe-unul nici pe celălalt, nu-i lăsai să mai calce dreptatea,
Ci deopotrivă cu al meu scut i-apărai pe-amândoi.

Apoi, vorbind despre modul cum trebuie tratată mulțimea, spune:

Cârmuitori de popoare, de vreți să v-asculte norodul,
Nu lăsați frâul prea slab, nici nu îl strângeți prea mult.
Sațiul, de obicei născut din belșug și putere,
Duce pe omul smintit lesne la nelegiuiri.

Și iarăși în alt loc vorbește de cei care doreau să se facă o împărțire a pământului:

Unii au venit la mine-ncredințați că vor găsi
Un prilej de procopseală sau de jaf, căci socoteau
Că sub vorba mea blajină se ascunde-un gând hain.
Dar deșartă fu speranța lor și acuma-s supărați
Și privesc chiorăș la mine parcă le-aș fi fost dușman,
Fără ca să am vreo vină. Cu-ajutorul zeilor
Am făcut ce promisesem, însă eu n-am năzuit
După lucruri fără noimă, nici n-am căutat s-ajung
Un tiran, deși putusem, nici pământul gras n-am vrut
Să-l împart deopotrivă la bogați și la calici.

În altă parte vorbește de iertarea datoriilor, și de modul cum săracii căzuți în sclavie au fost eliberați de el prin așa-numita „descărcare” (Fg4FVPhg¹⁴):

Puteam să-mi închei menirea mea pân-nu
Duceam la bun sfârșit, tot ce-am făgăduit
Poporului pe care iar l-am strâns la loc?
De aceasta mărturia cea mai bună-mi dă
În fața judecății vremilor ce vin,
Zeița cea mai mare a Olympului,
Pământul negru-al țării mele, căruia
I-am smuls înfiptii stâlpi din trupu-i semnele¹⁴
Robiei de mai înainte, și-i dădui
Acuma libertatea. Iar pe mulți vânduți
Ca sclavi aiurea, sau pe drept sau pe nedrept,
I-am readus în patrie-n Atena cea
Întemeiată de Olimpieni. Apoi,
Am liberat pe cei fugiți de datorii
În lumea largă, unde rătăceau uitând
Străbuna limbă, și pe cei din Atica
Căzuți în ghearele robiei, tremurând
În fața asprilor stăpâni. Am săvârșit
Acestea toate prin puterea mea-mbinând
Dreptarea și cu forța, ca să-ntruchipez,
Aceece ce-am făgăduit. Statornicii
Legi drepte pentru buni și pentru răi, la fel,
Să fie potrivite fiecăruia.

14. Stâlpii cu inscripții ipotecare și cu toate sarcinile care grevau pământul.